

DET CIVILA SAMHÄLLET OCH INTEGRATION

Roberto Scaramuzzino

Roberto Scaramuzzino disputerade 2012 vid Malmö högskola, på en avhandling om invandrarorganisationers roll i Sverige och Italien. Sedan dess har han varit verksam som forskare och lektor i socialt arbete vid Socialhögskolan, Lunds universitet. Han har främst varit aktiv inom forskningsprojektet "Beyond the welfare state: Europeanization of Swedish civil society organizations (EUROCIV)".

Projektet handlar om hur EU påverkar det svenska civilsamhället och särskilt frivilligorganisationer som företräder marginaliserade grupper. Han arbetar också med projektet "Överenskommelsen inom integrationsområdet och somalisk familjeåterförening – en pilotstudie".

Hans forskningsintressen är breda och rör frågor om civilsamhälle, integration, välfärdsstatliga förändringar och frivilligt socialt arbete, gärna utifrån ett internationellt komparativt perspektiv.

Det civila samhället och integration – en forskningsöversikt

Denna kunskapsöversikt kartlägger och analyserar svensk och nordisk forskning om det civila samhället och integration. Dessa två begrepp är långt ifrån självklara, därför ägnar jag de första sidorna i denna rapport till att klargöra hur de används i texten.

Det civila samhället

En av de mest kända internationella studierna om civilsamhället är Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Projektet påbörjades 1991 och lyckades under flera år samla in data om civilsamhället i mer än 40 länder. I antologin *Global Civil Society* från 2004 beskrivs det civila samhället som ett brett spann av sociala institutioner som ockuperar det sociala rummet mellan marknaden och staten.

“Known variously as the ‘non-profit,’ the ‘voluntary,’ the ‘civil society,’ the ‘third,’ the ‘social economy,’ the ‘NGO,’ or the ‘charitable’ sector, this set of institutions includes within it a sometimes bewildering array of entities – hospitals, universities, social clubs, professional organizations, health clinics, environmental groups, family counseling agencies, self-help groups, religious congregations, sports clubs, job training centers, human rights organizations, community associations, soup kitchens, homeless shelters, and many more.

(Salamon, Sokolowski & List 2004 s. 3)

Citatet visar att denna sektor har många olika namn och inkluderar flera olika typer av organisationer som arbetar med olika saker. Variationen är inte enbart stark mellan civilsamhällena i olika länder, där det civila samhället har utvecklats på olika sätt, utan också inom ett och samma land.

Även i Sverige finner vi ett antal konkurrerande begrepp för att beskriva denna uppsättning organisationer: ideell sektor, frivilligsektor, tredje sektorn, den sociala ekonomin, idéburen sektor, folkrörelser med mera. I den svenska Johns Hopkins-studien (Wijkström & Lundström 2002) beskrivs utgångspunkten så här: vid sidan om en offentlig sektor som tillhör samhällets statliga sfär och en företagssektor som tillhör näringslivet finns en ideell sektor som tillhör civilsamhällssfären. Till dessa sfärer förhåller sig människor på olika sätt men huvudsakligen som skattebetalare eller väljare i den of-

fentliga sfären, som aktieägare eller kund i den privata och som givare eller medlem i den ideella.

När enbart formaliserade organisationsformer inkluderas kan vi prata om en sektor. Men för att fånga in även mindre formaliserat kollektivt agerande så som sociala rörelser och sociala nätverk, måste vi kunna se bortom organisationer och fånga in själva samhällssfären eller arenan. Detta görs även i propositionen *En politik för det civila samhället* (prop. 2009/10:50) där det civila samhället definieras som ”... en arena skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen” (s. 28).

I denna rapport har civilsamhället tolkats som samhällssfär snarare än som sektor, vilket har påverkat valet och användningen av de sökord som skulle fånga in forskningen på området. Detta kommer vidare att beskrivas i metodavsnittet. Men innan jag går över till att beskriva tillvägagångssättet ska jag ägna lite utrymme även åt det andra centrala begreppet i denna skrift.

Integration

Integration är ett begrepp som har sina rötter i den samhällsvetenskapliga debatten och som enligt Margareta Popoola kan relateras till sociologins klassiska utgångspunkter solidaritet och gemenskap (Popoola 2002). I en genomgång av integrationsbegreppets utveckling i relation till närliggande begrepp som segregation, inkludering med mera beskriver hon integration som processen genom vilken man försöker uppnå ett blandat samhälle som kännetecknas av social närhet, delaktighet, tillit, eller jämlikhet mellan befolkningsgrupper som identifieras genom klass, etnicitet eller andra faktorer som kan ligga till grund för social samhörighet. Detta kan sägas vara den gemensamma nämnaren för de olika sätten att beskriva och använda begreppet integration. Idag används begreppet främst för att beskriva integration i relation till invandrare och andra etniska minoriteter (Popoola 2002).

I en kunskapsöversikt över i huvudsak norsk forskning om frivillighet, invandring och integration beskriver Anniken Hagelund och Jill Loga (2009) integration som ett politiskt begrepp: den ”gyllene tredje vägen” mellan segregation och assimilation. På så vis kan det beskrivas som en av många möjliga strategier för att handskas med minoriteter. Man skulle kunna definiera det som icke-assimilation i den bemärkelsen att integration inte bör leda till att nyanlända absorberas i samhället genom att

deras olikhet försvinner. Samtidigt är integration också tydligt skiljt från segregation där olika minoritetsgrupper lever åtskilda utan någon större kontakt eller interaktion. I positiva termer kan man säga att det bygger på att alla grupper i samhället har samma möjlighet att delta på samma arenor och gör så, samtidigt som de har friheten att bevara sin kulturella och religiösa olikhet (Hagelund & Loga 2009).

Vilka kontaktytor?

Om det civila samhället kan beskrivas som en samhällsfär bestående av mer eller mindre formaliserat och organiserat kollektivt handlande och integration som dels ett sätt att beskriva relationerna mellan olika grupper i samhället och dels ett politiskt projekt som syftar till ett mer sammanhållet samhälle, kan kontaktytorerna mellan dessa fenomen te sig på olika sätt. Först och främst sker en stor del av integrationen inom det civila samhället. Det är i det civila samhället som många av de relationer uppstår (eller uteblir) som vi förknippar med integration och inte minst skapandet av sociala kontakter, socialt kapital och tillit mellan majoritetsamhället och olika minoriteter.

Det civila samhället är dessutom både en förutsättning och ett instrument för att skapa ett samhälle som kännetecknas av integration, vilket speglar ett dilemma i den moderna statens konstruktion. Den liberala statens framväxt har alltmer gjort det civila samhället till ett föremål för statlig intervention och styrning, inte minst genom välfärdsstatens institutioner som skulle bidra till att skapa ett integrerat och sammanhållet samhälle (jfr Lorenz 2006).

Samtidigt är det civila samhället grunden från vilken statens legitimitet hämtas genom det demokratiska politiska systemet och mer specifikt genom allmänna val och partisystemet samt intesserepresentation från olika sammanslutningar av medborgare. I den moderna statens konstruktion sammanfaller på så vis statens ökade intresse av att ingripa i medborgarnas liv och välfärd och statens behov av att dra sin legitimitet från samma medborgare genom ett system med pluralistiska demokratiska kontroller. Det civila samhället framstår som både en arena för statliga ingripanden och en samlingsaktörer engagerande i samarbete och konflikt med staten (Swyngedouw 2005). På samma sätt är olika aktörer i det civila samhället engagerade i att påverka visionen av det framtida samhället (i termer av integration, segregation eller assimilering) samtidigt som de blir ett instrument för statens politik för att uppnå en mer effektiv integration.

Sammanfattningsvis kan vi se att det civila samhället kan undersökas utifrån hur integrerat det är, men också utifrån hur det arbetar för att påverka integrationspolitiken och vidare hur det arbetar med direkta insatser för integration, inte sällan i interaktion med det offentliga.

Vem berör integrationen?

Beroende av vilken syn man har på integration kan det beröra olika individer. Ibland kan det handla om de som inte är infödda, de som definieras som kulturellt avvikande och ibland kan det omfatta hela samhället. Integration förutsätter dock att olika delar av samhället ska bli mer sammanhållna och på så vis inbegripa någon form av kategorisering. Forskningen om migration och integration har länge kämpat med att hitta ett sätt att kategorisera och definiera de personer som migrerar till Sverige och deras barn och svårigheten att komma fram till en terminologi som alla är nöjda med har även uppmärksamats inom forskningen (jfr Hagelund & Loga 2009). Dilemmat handlar i slutändan om att undvika att peka ut någon specifik grupp i samhället som ”problematiskt” på grund av dess stigmatiserande effekt. Samtidigt kan det finnas ett behov att identifiera specifika grupper som vi misstänker upplever särskilda problem i form av marginalisering, exkludering eller diskriminering.

Begreppet invandrare fick fotfäste i Sverige på 1960-talet som ersättning för det tidigare använda begreppet utlänning. Det lanserades som ett progressivt begrepp som till skillnad från det mer statiska begreppet utlänning skulle markera integration och delaktighet. Begreppet kom dock i sitt mer vardagliga bruk inte att inkludera alla personer som är födda utomlands och flyttat till Sverige utan mer personer med bakgrund i länder långt ifrån Sverige. Användningen av begreppet invandrare har på så sätt fått starka kopplingar till dimensioner som etnicitet och kultur (Svanberg & Tydén 1999). Det finns mycket litteratur om hur kategoriseringar skapas för att skilja gruppen vi från gruppen *de andra* (jämför till exempel med postkolonial teoribildning) och kategorin invandrare i sin vardagliga användning skulle kunna ses som ett exempel på en sådan kategori (Tilly 2000).

Problematiken kring begreppets användning har också uppmärksamats politiskt. I slutet av 1990-talet tillsattes en arbetsgrupp inom regeringskansliet som skulle se över användningen av begreppet invandrare i författningar som utfärdats av regeringen och i myndigheters verksamhet. I slutrapporten som levererades till statsrådet Ulrika Messing (Ds 2000:43) hävdar författarna att begreppet invandrare inte bör användas på ett sätt som förstärker ett ”*vi-och-dom tänkande*” och enbart för de personer som själva har invandrat till Sverige. Personer med minst en förälder som är född utomlands bör enligt författarna betecknas, tillsammans med de utrikesfödda, som ”*personer med utländsk bakgrund*”.

I denna översikt har jag mötts av flera olika sätt att definiera de personer som migrerat till de nordiska länderna och som omfattas av det fenomen vi kallar för integration. Själv har jag varit flexibel och använt mig av olika begrepp beroende av hur den forskning jag redogör för har hanterat frågan.

Tillvägagångssätt

Kunskapsöversikten har främst genomförts med hjälp av två sökmotorer (LUBsearch och Libris) för att kartlägga nordisk forskning om det civila samhället och integration med en fördjupning i den svenska forskningen. Den nordiska forskningen inbegriper enbart sakkunniggranskade (peer-reviewed) artiklar i vetenskapliga tidskrifter på engelska. Från den svenska forskningen har jag även inkluderat monografier, antologikapitel och rapporter som jag bedömt vara av hög vetenskaplig kvalitet.

För att söka i de internationella tidskrifterna och i den svenska litteraturen har en uppsättning olika begrepp använts. Dessa redovisas i bilagan. De flesta begrepp som syftar på civilsamhället beskriver olika typer av organisationer eller institutioner som oftast förknippas med det civila samhället. Men det finns även begrepp som syftar på typer av verksamhet som det civila samhället ofta kan stå för i en nordisk eller svensk kontext (vuxenutbildning/folkbildning) men också olika fenomen som i forskningen används som mått på det civila samhällets utveckling (socialt kapital och tillit). Den svenska forskningen har också kartlagts genom publikationslistor från enskilda forskares eller forskargrupperns hemsidor.

Sammalagt har 40 relevanta sakkunniggranskade artiklar identifierats samt ytterligare 53 svenska publikationer. De har delats in i följande sex teman som också utgör kapitelindelningen i rapporten:

- 1) Det civila samhällets betydelse för politisk och ekonomisk integration
- 2) Det civila samhällets betydelse för socialt kapital, tillit, hälsa och identitet
- 3) Etniska organisationer – styrning och självständighet
- 4) Civilsamhällesorganisationer, mångfald och integration
- 5) Civilsamhällets verksamheter inom integrationsområdet
- 6) Rasism, motstånd mot integration och antirasism inom det civila samhället.

Till skillnad från den norska kunskapsöversikten (Haglund & Loga 2009) där tematiseringen har utgått ifrån vilken typ av civilsamhällesorganisation som har berörts i forskningen har tematiseringen i denna översikt utgått ifrån de olika kopplingar mellan det civila samhället och integration som lyfts fram.

Det civila samhällets betydelse för politisk och ekonomisk integration

Detta första tema fokuserar på civilsamhällets funktion att stärka människor med utländsk bakgrund i sitt deltagande i det politiska och ekonomiska livet. Karin Borevi (2004) och Bo Bengtsson (2004) beskriver ett spänningsfält som är kopplat till alla individers deltagande i civilsamhällesorganisationer och dess positiva effekt på individers integration i samhället. Deltagandet i organisationer beskrivs, på den kollektiva nivån, ofta ha en direkt positiv inverkan på individers integrering genom att medlemmarna organiserar sig för att främja sina intressen mot staten och samhället. Vidare beskrivs deltagandet, på en individuell nivå, ha en indirekt positiv effekt i och med att organisationer fungerar som en skola i demokrati där individer har möjlighet att utveckla färdigheter och attityder som också är viktiga för politiskt deltagande i samhället.

En del forskning handlar på så vis om huruvida medlemskap och/eller deltagande i civilsamhällesorganisationer har en positiv påverkan på det politiska deltagandet bland utlandsfödda och bland personer med utländsk bakgrund. Med tanke på dessa individers lägre valdeltagande och relativt svaga representation i politiken (SCB 2012) är frågan relevant för samhällsutvecklingen. Med politiskt deltagande menas allt ifrån att ha kontaktat politiker och tjänstemän till att ha deltagit i demonstrationer och ha röstat i allmänna val.

Svensk forskning pekar på ett samband mellan det låga deltagandet i föreningslivet bland personer med invandrarbakgrund och deras svaga politiska deltagande i speciellt demonstrationer, kontakt med politiker och partimedlemskap. Detta förhållande finner även stöd i internationell forskning. Som möjliga förklaringar lyfts följande fram: föreningslivet utgör en arena som erbjuder individer övning i medborgerliga färdigheter, föreningslivet erbjuder de som är aktiva ett visst informationsflöde som ökar möjligheten till mobilisering och slutligen att föreningslivet utgör en arena för rekrytering till olika typer av aktiviteter (Myrberg 2004).

Svenska kvantitativa studier (Myrberg 2010, Strömblad & Adman 2010) visar vidare på ett positivt samband speciellt mellan invandrares medlemskap i majoritetsbaserade (icke-etniska) organisationer och politiskt deltagande. Däremot ifrågasätter ena studien (Strömblad & Adman 2010) huruvida deltagandet i etniska organisationer skulle leda till en sådan utveckling. En möjlig förklaring skulle vara att medan båda typerna av föreningar erbjuder möjligheten att utveckla sociala färdigheter som är nödvändiga för politiskt deltagande så är den politiska rekryteringen via etniska föreningar mycket svagare. Detta gör deltagandet i de etniska föreningarna mindre effektivt för att nå politisk påverkan.

Det civila samhällets betydelse för socialt kapital, tillit, hälsa och identitet

Även en dansk kvantitativ studie (Togeby 2004) visar på ett svagt samband mellan politiskt deltagande och deltagande i etniska föreningar bland andra generationens invandrare. Ytterligare en studie berör personer med invandrabakgrund och deras samhällsengagemang via deltagande i civilsamhällesorganisationer (Gele & Harsløf 2012). Denna norska studie pekar på att det kan finnas vissa hinder för att personer med invandrabakgrund ska kunna engagera sig i föreningslivet så som dålig hälsa, brist på information om relevanta organisationer, språksvårigheter och misstänksamhet mot organisationer.

Ett annat spår i forskningen handlar om tillgång till och användning av sociala nätverk och dess betydelse för den ekonomiska integrationen av personer med utländsk bakgrund. Frågan är viktig inte minst på grund av många invandrargruppers svagare förankring på arbetsmarknaden och där tillgången till olika sociala nätverk kan ha stor betydelse för etableringen. Det handlar i huvudsak om och hur de sociala nätverken spelar roll för sysselsättningen av personer med utländsk bakgrund. Fokus kan vara både på möjligheten att få ett jobb på arbetsmarknaden (Ahmad 2011, Bethoui 2008) och på att starta eget företag (Katila & Wahlbeck 2012). Alla studier visar att tillgången till sociala nätverk spelar en viktig roll för sysselsättningen.

Olika typer av nätverk kan dock ha olika effekter. En finsk kvantitativ studie (Ahmad 2011) visar att invandrare, speciellt de första åren i landet, i stor utsträckning använder sig av etniska nätverk för att hitta ett arbete. Detta ses inledningsvis som en konsekvens av den svaga förankringen i samhället men också i förlängningen som en strategi för att undvika den diskriminering som man upplever i de mer formella icke-etniska kanalerna. Detta leder till en förstärkning av de etniskt-baserade nätverken samt till att många invandrare enbart får tillgång till jobb med låg status. En annan kvantitativ studie ifrån Sverige (Bethoui 2008) som jämför invandrades och inrikes föddas strategier att finna ett arbete visar å andra sidan att inrikes födda har större chans att finna ett arbete via informella kanaler än invandrare. Dessutom visar studien att då invandrare finner ett arbete via formella kanaler är det ofta arbeten som ger lägre lön än de arbeten som inrikes födda får tillgång till via samma kanaler.

Båda dessa studier pekar på att invandrades tillgång till sociala nätverk som leder till arbete är begränsad. De nätverk som ändå är tillgängliga leder ofta till lågstatusarbeten. Samtidigt visar studierna att invandrare i högre grad än inrikes födda måste förlita sig på de formella kanalerna men även där med ett sämre utfall av lönenivån än inrikes födda.

Det andra temat fokuserar på det civila samhällets möjlighet och förmåga att skapa tillit och/eller socialt kapital. Frågan är central med tanke på den diskussion som har förts inom samhällsvetenskapen om det sociala kapitalets betydelse för en fungerande demokrati (Putnam 2001) samt frågan om ifall etnisk mångfald är förenlig med ett samhälle med högt socialt kapital (jfr Kumlin & Rothstein 2010, Putnam 2007, Torpe & Lolle 2011). Studier om tillit och socialt kapital har placerats under samma tema på grund av att begreppen socialt kapital och tillit är starkt teoretiskt sammankopplade. I Robert Putnams teori består det sociala kapitalet dels av deltagande i olika sociala nätverk, dels av den tillit som individerna i ett samhälle känner för varandra (Putnam 2001).

I en studie av invandrades sociala kapital i Danmark definieras begreppet som "... *network cooperation based on mutual trust*" alltså nätverkssamarbete baserat på ömsesidig tillit (Nannestad, Svendsen, L.H. & Svendsen, B.T. 2008, s. 609). I flera kvantitativa och kvalitativa studier (Nannestad et al. 2008, Walseth 2008) utvecklas spänningen mellan sammanbindande (bonding) och överbyggande (bridging) socialt kapital där det första handlar om de sociala kontakterna som skapar en gemenskap avgränsad från resten av samhället, medan den andra bidrar till att överbygga sociala skillnader och skapa en länk från den egna gruppen till det omgivande samhället. De flesta av studierna verkar peka mot att dessa två typer av socialt kapital inte utesluter varandra och en del studier visar att det finns en positiv relation (ett samband) mellan dem (Nannestad et al. 2008). Det positiva sambandet kan däremot ifrågasättas utifrån andra studiers resultat samtidigt som ett negativt samband mellan till exempel deltagande i etniska föreningar och tillit inte heller påvisats (jfr Broo 2010, Togeby 2004).

En annan finsk studie (Katila & Wahlbeck 2012) använder sig av kvalitativ metod för att undersöka betydelsen av sammanbindande och överbyggande socialt kapital för invandrare som vill starta företag. Studien visar att det sammanbindande sociala kapitalet är mycket viktigt inledningsvis för att få igång verksamheten men att det ganska snabbt blir avgörande om de nya företagen också har tillgång till kontakter utanför den egna etniska gruppen, så kallat överbyggande socialt kapital.

En annan forskningsinriktning under detta tema handlar om hur deltagande i civilsamhället och främst sociala nätverk, påverkar självbilden, upplevelsen av diskriminering och tilliten hos de personer som har utländsk bakgrund. Två danska studier (Dinesen 2010, 2012) undersöker varför invandrare generellt visar lägre tillit än infödda (med tillit menas här så kallad *generell tillit*, alltså tillit till personer man inte känner). Studierna visar

att föräldrars uppfostran påverkar tilliten hos invandrare och att bristen av tillit förs över genom socialisering. Samtidigt visar resultaten också att barn till invandrare både av första och av andra generationen visar på högre tillit än sina föräldrar och att ännu större betydelse än uppfostran har den konkreta erfarenheten och upplevelsen av att institutionerna (t.ex. skolan) behandlar en rättvist.

Känslan av att bli orättvist behandlad undersöks också i två finska studier (Jasinskaja-Lahti, Liebkind, Jaakkola & Reuter 2006, Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000) som fokuserar på de negativa konsekvenserna av diskriminering för invandrades psykosociala hälsa. Studierna visar att det finns en stark koppling mellan upplevelsen av diskriminering och en dålig hälsa. Samtidigt visar en av studierna (Jasinskaja-Lahti et al. 2006) att tillgången till sociala nätverk, och speciellt de som inkluderar majoritetsbefolkningen, har en skyddande effekt mot dessa negativa konsekvenser.

Ytterligare ett inslag i forskningen som relaterar till detta tema är hur olika individer med invandrarbakgrund konstruerar sin sociala och kollektiva identitet genom interaktion i sociala nätverk. Dessa kvalitativa studier fokuserar både på online-gemenskaper (Mainsah 2011, Valenta 2009) samt vardaglig "face-to-face" interaktion (Christensen 2012). Studierna visar hur interaktionen spelar en viktig roll i identitetsskapande komplexa processer där olika kategorier, identifikationer och gemenskaper samspekar.

För att summera framställningen så här långt har de första två temana handlat om hur det civila samhället, sett som både organisationer och sociala nätverk, påverkar de individer som är involverade i dem. Begreppet socialt kapital och tillit har återkommit i båda temana. Det finns dock ett antal studier som mer använder sig av begreppen tillit och socialt kapital med ambitionen att testa dessa analytiska verktygs användbarhet i samhällen som kännetecknas av etnisk och kulturell mångfald. Metod- och teoriutveckling blir på så vis syftet med dessa studier där en viktig fråga är ifall man mäter samma sak med dessa instrument då man fokuserar på olika samhällsgrupper. I och med att tillit är ett kognitivt fenomen, en upplevelse, kan man tänka sig att olika kulturella bakgrunder påverkar sättet på vilket man svarar på en tillitsfråga, vilket i förlängningen skulle göra att samma instrument mäter olika fenomen hos olika grupper. Dessa studier problematiserar på olika sätt användningen av begreppen och relaterade teorier när det kommer till personer med utländsk bakgrund.

En dansk studie på detta tema (Dinesen 2011) visar dock att måttet *generell tillit* (alltså tillit till personer man inte känner) faktiskt mäter samma sak oavsett om man tittar på den invandrade befolkningen eller den inrikes födda. Annan forskning pekar mot att studier av sociala nätverk och socialt kapital hos personer med utländsk bakgrund måste ta hänsyn till samspelet mellan klass-

baserade och etniskt baserade skiljelinjer för att värdera vilka typer av kontaktnät som faktiskt är användbara för dessa grupper (Cederberg 2012). Det är också viktigt att väga in betydelsen av transnationella nätverk (Fuglerud & Engebrigtsen 2006).

Etniska organisationer – styrning och självständighet

Medan de två första temana har haft individer som analytisk enhet kännetecknas studierna som fortsättningsvis behandlas av att det är organisationerna som står i fokus. Detta tredje tema handlar om organisationer som samlar personer med utländsk bakgrund och deras förhållningsätt till andra kollektiva aktörer. Det handlar om deras relation dels till det lokala och nationella bidragssystemet, det politiska systemet och de politiska partierna, dels till andra civilsamhällesorganisationer. Detta tema är relevant inom forskningen om civilsamhälle och integration på så vis att man kan se denna typ av organisation som en direkt produkt av migrationsprocessen. Historiska studier visar hur alla migrantgrupper, oavsett nationell kontext, ursprungsland eller tidsepok har tenderat att skapa olika former av sammanslutningar utifrån den gemensamma erfarenheten av att ha sitt ursprung i ett annat land (Moya 2005). En ofta citerad beskrivning lyfter fram fyra viktiga funktioner hos invandrarorganisationerna som alla är relevanta i ett integrationsperspektiv (Rex & Josephides 1987):

1. Att övervinna social isolering.
2. Att hjälpa individer att lösa personliga och materiella problem.
3. Att försvara gruppens intressen i konflikter och förhandlingar med det omgivande samhället.
4. Att bevara och utveckla gemensamma meningsmönster.

Många studier fokuserar på invandrarorganisationers interaktion med den institutionella kontexten i termer av stat, kommun och andra civilsamhällesorganisationer. Fokus ligger på vilka konsekvenser denna interaktion har för organisationerna i termer av inkludering, styrning, reglering med mera. Det har till exempel hävdats att den svenska staten genom bland annat finansieringen av invandrarorganisationer kunnat kontrollera och styra deras verksamhet och inriktning. Det har också hävdats att den svenska integrationspolitiken har lett till en "etnifiering" av invandrarorganisationer. Den kulturbevarande funktionen har uppmuntrats och främjats av statens politik medan organisationernas politiska funktion har motverkats. Detta har lett organisationerna till splittring

i etniska och nationella kluster samt trängt in dem i ett avpolitiserat maktvakuum (Schierup 1991).

En svensk kvalitativ studie (Hertting 2009) fokuserar på nya former av horisontell nätverksstyrning i mångkulturella förorter. Dessa nya former av styrning (governance) kan öppna möjligheter för invandrarorganisationer att få tillträde till resurser och inflytande, vilket kan ses som positivt för den politiska integrationen av de grupper som de representerar. Samtidigt finns det en risk att detta leder till en professionalisering av organisationerna och till att en elit skapas, dels av mer resursstarka organisationer, dels av individer som kan motverka vanliga medlemmars deltagande och den långsiktiga integrationseffekten av dessa föreningar. Andra svenska studier kring nya former av styrning pekar på att invandrarorganisationer ofta ingår i partnerskap och samverkan med andra civilsamhällesaktörer och att de då ofta hamnar i en underordnad position i förhållande till dessa andra aktörer (Ålund, Aleksandra, Dahlstedt & Ålund, Anna 2008).

Andra studier fokuserar mer på den offentliga sektorns sätt att styra och påverka invandrarorganisationernas inriktning genom olika system för intresserepresentation och bidragssystem. Dessa studier pekar på att denna styrning är mycket effektiv och gör att organisationerna anpassar sig till det offentliga normer och värderingar (Pyykkönen 2007) och att de anpassar sitt påverkansarbete till hur olika politiska frågor definieras i termer av sociala respektive etniskt/kulturella frågor (Odmalm 2004a, 2004b).

En del studier har mer en kartläggande ambition. Bäck (1983) identifierar fyra olika funktioner för invandrarorganisationer i Sverige:

- en kulturell funktion som syftar till att bevara kulturen
- en politisk funktion som syftar till att påverka det mottagande landets politik
- en anpassningsfunktion som syftar till att föra gruppen och det omgivande samhället närmare varandra
- en hemlandsrelaterad funktion som syftar till att påverka politiken i medlemmarnas ursprungsland.

I en studie av de nationella invandrarorganisationerna och av lokala organisationer i Malmö, finner Dahlstedt (2003) att den kulturella funktionen är den starkaste, följd av integrationsfunktionen (anpassningsfunktionen hos Bäck). Han konstaterar dock att politiska och hemrelaterade funktioner är mycket svagare, särskilt för lokala organisationer. Även en norsk studie (Predelli 2008) pekar mot en stark kulturell funktion, men visar även att många lokala etniska organisationer deltar i olika former av politiskt påverkansarbete.

En studie av det lokala föreningslivet i Stockholms förorter (Kings 2011) visar också på en tendens att organisera sig utifrån etniska skiljelinjer, och mer utifrån ett behov av att hjälpa och stödja varandra och av gemenskap, än utifrån ett politiskt påverkansperspektiv. Osman Aytar (2007) analyserar utvecklingen av SIOS (Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige), en så kallad metaorganisation (en organisation som har organisationer som medlemmar) för etniska riksförbund i Sverige. Aytar visar hur denna interetniska samarbetsorganisation utvecklats från att enbart arbeta med intresserepresentation och med röstinriktade aktiviteter till att allt mer också arbeta med serviceinriktade aktiviteter genom projekt.

En annan studie som jämför invandrarorganisationers roll och funktioner i Sverige med motsvarande organisationer i Italien (Scaramuzzino 2012) visar att sättet på vilket intresserepresentationen, välfärden och integrationen är organiserade verkar spela en viktig roll i att forma de funktioner som invandrarorganisationer har i samhället genom så kallade politiska möjlighetsstrukturer. Den mest relevanta möjlighetsstrukturen för de svenska invandrarorganisationerna är systemen för offentliga bidrag samtidigt som deras roll som producenter av välfärdstjänster är ett tydligt inslag, ofta genom att arbeta i nätverk med andra organisationer. Studien visar även att EU är viktig för organisationerna, både som en kanal för att påverka politiken genom deltagande i europeiska nätverk och som källa till resurser för verksamheter.

Benny Carlsson, Karin Magnusson och Sofia Rönnqvist (2012) jämför integrationen av somalier i Sverige, Storbritannien, Kanada och USA och visar att etniska organisationer kan spela en nyckelroll som dörröppnare för invandrare. Carlsson menar att så inte är fallet i Sverige:

” ... den svenska politiken går närmast ut på att stödja invandrarföreningar som ägnar sig åt kultur medan övriga frågor ska hanteras av myndigheter. Problemet med den politiken är att kulturella, sociala och ekonomiska behov är intimt sammanflätade.”

(Carlsson et al.2012 s. 150)

En annan viktig fråga som svensk forskning har tagit sig an handlar om etniska organisationers möjlighet att påverka integrationspolitiken. Osman Aytar (2007) studerar relationen mellan etniska organisationer och den svenska staten genom att undersöka centrala politiska samrådsorgan inom det integrationspolitiska området (Invandrarrådet och dess efterföljare). Resultaten tyder på ett minskat intresse hos statens representanter och ett tydligt missnöje med rådets form och innehåll från organisationernas sida. Detta förklaras dels med den generella avkorporativiseringen av det politiska beslutsfattandet där denna typ av samrådsorgan mellan stat och civilsam-

Civilsamhällesorganisationer, mångfald och integration

hålle allt mer har avvecklats eller tömts på innehåll, dels genom att dess rådgivande funktion och tydligheten i dess syfte, arbetsformer och riktlinjer inte lyckas väcka intresse hos de aktörer som är delaktiga.

Pontus Odmalm (2004a, 2004b) studerar också etniska organisationers möjligheter till inflytande över politiken – men på den lokala nivån. Resultaten visar att de befintliga institutionerna favoriserar vissa aktörer, frågor och nationella skiljelinjer över andra.

”Frågor som rör etnicitet saknar en naturlig mobiliseringsgrund medan klassbaserade frågor har en större potential att bli politiskt relevanta och på så sätt ge upphov till mobilisering.”

(Odmalm 2004a, s. 122)

En förklaring till detta är att klassperspektivet mer är i linje med ett övergripande jämlikhetsideal medan en etnisk profilering, av vissa grupper, uppfattas verka emot detta ideal.

Flera studier har fokuserat på specifika etniska grupper organisering. Abbas Emami (2003) har studerat den iranska gruppens organisering, Henry Bäck (1985, 1989) har studerat de jugoslaviska föreningarna, Magdalena Jaakkola (1983, 1989) sverigefinländarnas etniska organisationer och Midhat Medici (1995) bosniska organisationer.

En viktig fråga som svensk forskning också har tagit sig an är bidragssystemet och då inte sällan på uppdrag av staten. Forskningen har ofta visat dess styrande effekter både på nationell nivå (Schierup 1991) och på lokal nivå (Kugelberg 2009). Frågan om etniska organisationers roll i integrationen och statens stöd till dessa och andra ideella organisationer har tagits upp i flera integrationspolitiska utredningar (SOU 1974:70, SOU 1984:58, SOU 1996:55, SOU 2005:56 & SOU 2008:58). Vidare har Karin Borevi (2004) gjort en analys av utvecklingen av den svenska diskursen om staten, integrationen och föreningslivet. På uppdrag av Ungdomsstyrelsen har även rapporten *En kunskapsöversikt över effekter och metoder rörande statliga bidrag till ideella organisationer* om bland annat de etniska organisationerna skrivits av Danielson, Zetterberg & Amnå (2009).

Ytterligare ett tema handlar om hur olika ideella organisationer har hanterat den tilltagande mångfalden i samhället samt arbetskraftsinvandringen. Befolkningsstudier som bedrivits på Ersta Sköndals högskola visar att invandrare mer sällan än infödda svenskar arbetar ideellt under längre tid (Svedberg, Jegermalm & von Essen 2010), vilket reser frågan om eventuella hinder för denna grupp att göra en insats i det civila samhället. En analys av data från European Social Survey (ESS) visar på liknande förhållanden (Myrberg 2004), nämligen att invandrare är mindre aktiva i föreningar än infödda (speciellt i idrottsföreningar, fackliga organisationer och konsumentföreningar), de är underrepresenterade i beslutande positioner samt att barn till invandrare är ungefär lika aktiva som infödda svenskar.

Mycket av den forskningen som lyfts fram under detta tema är kritisk till det svenska organiserade civilsamhällets sätt att integrera personer med annan etnisk och kulturell bakgrund. Det finns dock en del forskning som försöker lyfta fram praktiska exempel från föreningar som på ett framgångsrikt sätt har lyckats involvera både nyanlända och andra personer med utländsk bakgrund i sina verksamheter (jfr Lahti-Edmark & Cox 2006).

Den forskning som ingår i detta tema har i huvudsak fokuserat på tre olika delar av det svenska civilsamhället: fackföreningsrörelsen, politiska partier samt folkbildningen. Fackföreningsrörelsens hantering av invandringen är intressant då Sverige under lång tid har tagit emot arbetskraft från andra länder samtidigt som fackföreningsrörelsen har haft en viktig roll i integrationsarbetet på arbetsplatserna (Lundh & Ohlsson 1999) och stött invandrares egenorganisering (Marekovic 2011). LO har i forskningen beskrivits som *Sveriges största invandrarorganisation* för att det är den organisation som har flest invandrare bland sina medlemmar (Knocke 1996).

En jämförande studie mellan danska och brittiska fackföreningars sätt att hantera etnisk mångfald och ojämlikhet visar på två väldigt olika strategier (Wrench 2004). Danska fackliga aktivister visar på en positiv syn på mångkulturell politik och hantering av mångfald, därav många av fackets nya initiativ med betoning på utbildnings- och informationskampanjer som fokuserar på mångfald, respekt för kulturella skillnader och på att bryta ned hindren för kommunikation. Att hantera mångfald (diversity management) kan ses som ett konsensusinriktat sätt att arbeta med tonvikt på diskussion, samarbete och enighet i stället för på lagstiftning och reglering.

De brittiska aktivisterna betonar istället olika former av antirasistisk- och antidiskrimineringsverksamhet såsom självorganisationsstrukturer för etniska minoriteter, positiv särbehandling samt aktivt polisarbete mot diskri-

minering och mot verbala och fysiska trakasserier. Dessa åtgärder, som är betydligt vanligare i Storbritannien än i Danmark, kan snarare beskrivas som konfliktinriktade än som konsensusinriktade.

Diana Mulinari (2002) och Anders Neergaard (2002) har studerat fackligt aktiva invandrare i Sverige. De har bland annat studerat ett nätverk inom den svenska fackföreningsrörelsen: FAI (Fackliga Aktiva Invandrare) vars syfte är att lyfta fram frågor som rör invandrarernas situation inom fackföreningsrörelsen. Neergaard (2002) beskriver hur den svenska fackföreningsrörelsen tidigt försökt undvika att invandringen skulle splittra den svenska arbetarklassen genom att aktivt arbeta för att de nya arbetarna i samband med anställning hos svensk arbetsgivare också mer eller mindre automatiskt skulle anslutas till facket. Samtidigt menar han att facket aktivt också bidragit till en "rasifiering" av den svenska arbetarklassen där invandrare har underordnats:

"... för att täcka underskottet inom industriproduktionen (huvudsakligen de sämre och mindre betalda jobben) och inom den privata låglöne-tjänsteproduktionen."

(Neergaard 2002, s. 139)

Neergaard (2002) uppmärksammar också en relativt ny antidiskrimineringsretorik inom fackföreningsrörelsen, men forskning verkar peka på att den fackliga kampen på detta område har varit begränsad på samhällsnivå och arbetsplatsnivå samt på den interna fackliga arenan (jfr Mulinari & Neergaard 2004).

Det finns också en del forskning som har fokuserat på folkbildningens roll i integrationen (Osman 2005) och som uppmärksammar hur kulturens roll och upplysningstanken bakom verksamheten genomsyrar integrationsarbetet. Utrikes födda fostras genom olika verksamheter till att inkluderas i existerande demokratiska strukturer istället för att kollektivt mobiliseras för att utmana maktstrukturer och kräva social rättvisa. Diskriminerande strukturer har också uppmärksammats i det politiska föreningslivet (Dahlstedt 2005).

Den fostrande och assimilerande dimensionen av folk-rörelsernas arbete med invandrare har uppmärksammats både empiriskt och teoretiskt av flera forskare. Magnus Dahlstedt tar till exempel stöd i Michel Foucaults teorier om "governmentality" och hävdar att idén av folk-rörelser som skolor i demokrati finns både inom fackföreningsrörelsen och inom folkbildningen, men präglas av ett slags evolutionärt tänkande där invandrare förknippas med ett annat stadium av utvecklingen än svenskar. Processen involverar "oss svenskar", å ena sidan, som delar med sig av "våra" historiska erfarenheter och förmedlar "vårt" demokratiska arv, medan "de", å andra sidan, överger sina förmoderna, kollektivistiska lojaliteter och förvandlas till moderna individer, det vill säga mogna, demokratiska medborgare (Dahlstedt 2009).

Civilsamhällets verksamheter inom integrationsområdet

Det civila samhällets bidrag till integrationen består inte enbart i att organisationer och nätverk företräder grupper och erbjuder en plats att socialiseras in i samhället. Organisationer och nätverk kan också ha verksamheter som direkt syftar till att förbättra integrationen i samhället, vilket kommer att belysas under detta femte tema. Detta område är ganska lite kartlagt. Det finns dock en del forskning om integrationssystemet och med speciellt fokus på lokal organisering som indirekt berör civilsamhällets organisationers roll i integrationsarbetet (jfr Brommé 2007, Marekovic 2011)

Det finns dock en del exempel på studier som fokuserar mer direkt på civilsamhällets organisationers insatser inom integrationsområdet men som främst har en kartläggande karaktär. Frågan är relevant då civilsamhällets organisationers roll som serviceproducenter allt mer har betonats vid sidan av deras roll som röstbärare och företrädare (jfr Danielsson et al. 2009, Johansson 2005, Lundström & Wijkström 1995, Wijkström & Einarsson 2006). En förflyttning från organisationernas input i termer av medlemskap och engagemang till deras output i termer av verksamhet har på så vis lyfts fram.

Som diskuterats tidigare har invandrarorganisationers funktioner och verksamheter för integration belysts i forskningen men man har sällan diskuterat civilsamhällets organisationer generellt. Detta trots att invandrarorganisationer allt mer sällan särbehandlas från politiskt håll utan oftast inkluderas i den ideella sektorn när det kommer till både politisk påverkan och bidragssystem (i alla fall på lokal nivå) (Scaramuzzino 2012).

En studie av civilsamhällets organisationers integrerande insatser bland unga och äldre (Forsell & Ingemarsson 2008) visar att de aktiva i föreningslivet ser engagemanget i civilsamhället som viktigare för ökad integration än speciellt utformade integrationsprojekt. Sociala relationer med inrikes födda antas öka invandrarers möjligheter att bygga nätverk som ger tillträde till exempelvis arbetsliv och bostadsmarknad, vilket annan forskning påvisat (se ovan). Exempel på verksamheter som lyfts fram är:

"... arrangemang för att möjliggöra mänskliga möten, gruppverksamheter kring gemensamma intressen, fester och festligheter, utflykter, påtryckning på lokala beslutsfattare, spridning av samhällsinformation, samverkan med andra (offentliga och privata) aktörer, individuellt stöd av olika slag."

(Forsell & Ingemarsson 2008, s. 9–10)

Potentialen hos arbetsintegrerande sociala företag och den sociala ekonomins betydelse för integrationen av personer med utländsk bakgrund har också lyfts fram på senare år. Kunskapsläget i Sverige är ganska begränsat men internationell forskning visar på goda resultat (Andersson 2012). Medan en något äldre studie visar att utvecklingen av den sociala ekonomin hos etniska organisationer är ganska svag (Wood 2007) visar annan forskning att speciellt EU-finansiering via Europeiska socialfonden kan spela en viktig roll för att utveckla denna typ av verksamhet (Andersson 2012, Scaramuzzino 2012, Scaramuzzino, Heule, Johansson & Meeuwisse 2010).

Under detta tema kan även nämnas en uppsats om co-produktion inom integrationsområdet (Petersson 2012). Med co-produktion menas:

” ... idén om att både företrädarna för och brukarna av offentliga tjänster ges förtroende och maktbefogenheter att påverka tjänsternas utformning och innehåll och att de tillsammans tillhandahåller dem.”

(Petersson 2012, s. 5)

Det handlar i slutändan om att försöka involvera det civila samhället och främst de som företräder brukarna eller brukarna själva i produktionen av tjänsterna. Studien fokuserar på de insatser som kommunen tillhandahåller nyanlända enligt etableringsreformen och som visar att co-produktion tillsammans med etniska föreningar är lättare att tillämpa än en direkt medverkan av brukarna. Detta främst på grund av att brukarna av dessa tjänster ofta har låg utbildning, dålig psykisk hälsa och lider av oro och stress på grund av situationen i hemlandet de tvingats fly från.

Rasism, motstånd mot integration och antirasism inom det civila samhället

Det sjätte temat fokuserar på de civilsamhällesorganisationer som motsätter sig den rådande integrationspolitiken och dess målsättning att skapa ett mångkulturellt samhälle samt på de organisationer som tvärtom arbetar för att bekämpa diskriminering och rasism i Sverige.

Flera studier fokuserar på politiska partier som kan definieras som nationalistiska (Lindberg 2011) eller radikala högerpopulistiska (Ivarsflaten 2008, Rydgren 2002). Genom att mobilisera och företräda de delar av samhället som är kritiska till integrationspolitiken och dess mål att skapa ett mångkulturellt samhälle är kunskapen om dem viktig för att få en fullständig bild av relationen mellan civilsamhälle och integration.

En komparativ studie (Ivarsflaten 2008) över sju olika högerpopulistiska partier i sju länder (inklusive Danmark och Norge) jämför betydelsen av tre olika typer av miss-

nöjesyttringar: missnöje mot ekonomiska förändringar (globalisering, avindustrialisering och nedskärningar i välfärden), mot politiska förändringar (förflyttning av makt till EU, korruptionsskandaler) och mot invandring (arbetslöshet och bidragsberoende bland utrikesfödda samt tilltagande kulturell och etnisk mångfald). Studien visar att enbart missnöjesyttringar mot invandringen kännetecknar och förenar de sju partierna medan de övriga två är mer kontextberoende. Studien visar dessutom att det endast är kritiken mot invandringen som kan förklara dessa partiers framgång i alla länder.

En nordisk studie (Lindberg 2011) som jämför nationalistiska partier i fyra länder (Danmark, Finland, Norge och Sverige) visar en gemensam tendens att lyfta fram kristendomen i den politiska debatten som motpol till en tilltagande närvaro av islam i det offentliga rummet. De nordiska högerpopulistiska partierna verkar inte vara särskilt intresserade av religion ur ett teologiskt perspektiv, utan snarare som en viktig kulturell markör för nordisk identitet, eller ”språk”. De är tydliga med att de inte är religiösa partier, men att de är hängivna sina nationer som (i högre eller mindre grad) är konstitutionellt och historiskt kristna. Här fyller religionen funktionen av en historisk länk i den nationella identiteten. Detta innebär en tydlig uppdelning som stöd till varför islam inte skulle vara en del av deras samhälle. Islam presenteras alltid som ett problem medan den kristna traditionen alltid ses som positiv. Dock kritiserar ibland kyrkan som institution för att vara alltför liberal.

Andra studier fokuserar mer på högerpopulistiska partier i enskilda nationella kontexter för att analysera och förklara olika skillnader i partiernas specifika inriktningar som i fallet med finska Sannfinn partiet (Arter 2010) eller på partiernas misslyckanden och framgångar som i det svenska fallet innan Sverigedemokraternas inträde i riksdagen (Rydgren 2002). Även Sverigedemokraternas roll och position i svensk politik och debatt har studerats (Hellström 2010).

Jenny Malmsten (2007) studerar istället vad hon kallar för *den föreningsdrivna antirasismen*. Denna präglas av icke-våldsmetoder och de antirasistiska aktörerna fokuserar inte så mycket på rasistiska motståndare, utan jobbar med målgrupper och försöker påverka dem i en antirasistisk riktning. Föreningsdriven antirasism genom nätverk säkrar verksamhetens kontinuitet eftersom många aktiviteter är projektbaserade och bara varar en begränsad tid. De antirasistiska aktörerna är inte företrädare för särskilda politiska partier, utan de samlas kring frågan till hands, antirasism. De antirasistiska aktörerna inom föreningsdriven antirasism verkar i nära samarbete med regeringen och finansierar delvis sin verksamhet med statliga medel. Detta samarbete kan förklaras som en positiv styrningsprocess där de styrande (regeringen) och de som är styrda (de antirasistiska aktörerna) kommer överens om en antirasistisk ideologi eller agenda och arbetar i samma riktning.

Diskussion och slutsatser

Det kan vara lämpligt att diskutera en del avgränsningar som har gjorts under arbetets gång. Den första är avgränsningen mellan migration och integration. De fenomen och processer som förknippas med ”den första och andra porten” i migrationsprocessen, de som styr rätten till inresa, vistelse och arbete samt uppehållstillstånd (jfr Hammar 2006) har inte tagits upp i denna översikt. Eftersom integration förutsätter att invandring har skett och att tillstånd beviljats har fokus enbart riktats mot den tredje porten som styr rätten till fullt medlemskap i stats-skicket och i samhället. Studien har därför inte inkluderat forskning om civilsamhället i relation till papperslösa, asylsökande, offer för människohandel och andra grupper som inte direkt omfattas av integrationspolitiken.

Den andra avgränsningen har handlat om att skilja integration från social inkludering och välfärd. Integration som politikområde kan nämligen innefatta både ”direkta” program som är särskilt avsedda för invandrare men också ”indirekta” program som är regelbundna inslag i det allmänna sociala välfärdssystemet, till tjänst för alla medlemmar i samhället, inklusive invandrare (Hammar 2006). I denna översikt har jag enbart inkluderat studier som fokuserar på insatser i samhället som direkt syftar till integration.

Denna kartläggning har byggt på en relativ bred tolkning av både *civilsamhälle* och *integration*. I *civilsamhälle* har både organiserade och oorganiserade former av gemensamt, kollektivt handlande inkluderats men även ”mått” på det civila samhällets tillstånd som tillit och socialt kapital har räknats in. I integration har inte bara närliggande fenomen som assimilering och segregation inkluderats utan även de aktörer som berörs, migranterna eller invandrarna själva, samt en hel del fenomen som uppstår i kölvattnet av migrationen nämligen mångfald, diskriminering, rasism och antirasism. På så vis har inte ett forskningsområde ringats in utan snarare delar av flera forskningsområden. I min genomgång av de teman som jag valt har det blivit tydligt att dessa områden ofta inte ”pratar” med varandra eller rättare sagt förhåller sig till varandra. En genomgång av kontaktytorna och de potentiella befruktningssmöjligheterna mellan dessa teman eller områden ligger dock bortom denna texts omfång.

Innan frågan om vilka kunskapsluckor som kan identifieras i forskning om civilsamhälle och integration kan besvaras kan det också vara viktigt att påpeka att de studier som fått plats i denna översikt är de studier som i huvudsak och uttalat fokuserar på civilsamhälle och integration. Många organisationer och folkrörelser i det svenska civila samhället har inte fått plats i denna

sammanställning. Till exempel är varken Hyresgästföreningen, kvinnorörelsen, handikapprörelsen, hbtqrörelsen eller Svenska kyrkan med. Frånvaron av dessa väsentliga delar av det svenska civilsamhället borde inte nödvändigtvis tolkas som att vi inte vet något alls om dessa organisationers relation till fenomenet integration. Förmodligen har forskningen om dessa organisationer på ett eller annat sätt berört frågan om utrikes föddas deltagande, organisationens insatser för integration och så vidare. Min metodologiska ansats har dock gjort att sådana studier inte har fått plats i denna undersökning genom att de inte fångats in av de nyckelord som använts.

Ett viktigt bidrag till forskning om civilsamhälle och integration skulle således vara en tydligare systematisering av de resultat som finns och en jämförelse av dessa resultat mellan olika forskningsområden. Vilka resultat verkar överensstämma, vilka verkar motsäga varandra och så vidare.

Det är samtidigt uppenbart att forskning som fokuserat på flera viktiga delar av det svenska civilsamhället inte särskilt mycket har berört integrationsfrågan. Här finns fortfarande mycket att göra. Bland annat bör man försöka utveckla komparativa studier där man jämför olika delar av det svenska civilsamhällets bidrag till integration utifrån både input, i termer av deltagande och styrning, och output, i termer av opinionsbildning, politisk påverkan och direkta insatser.

Denna kartläggning visar också att det finns en tydlig kunskapslucka om organisationer inom det civila samhället och deras insatser för integration på det lokala planet. Inte minst olika religiösa organisationer och föreningars arbete med nyanlända är ett område som skulle behöva mer forskning. Detta gäller både de verksamheter som utvecklas i egen regi och de som sker i samverkan med andra aktörer från den offentliga och den ideella sfären.

Forskning om diskriminering inom det civila samhället har också enbart omfattat ett fåtal organisationer och skulle kunna utvecklas mer. Man bör även titta mer på social mobilisering i integrationsfrågor bortom de traditionella formella organisationerna, till exempel via sociala medier.

Avslutningsvis visar denna kunskapsöversikt ett antal forskningsområden som genom åren skapat mycket relevant kunskap om både civilsamhälle och integration, men där ytterligare insatser samt en tydligare ömsesidig befruktning skulle kunna bidra till en ökad förståelse av många av de processer och mekanismer som rapporten berört.

Referenser

- Ahmad, A. (2011). Connecting with Work. The role of social networks in immigrants searching for jobs in Finland. *European Societies*, 2011; 13; 5: 687-712.
- Andersson, R. (2012). Arbetsintegrerande sociala företag och immigranter – en översikt. Tillväxtverket.
- Arter, D. (2010). The Breakthrough of Another West European Populist Radical Right Party? The Case of the True Finns. *Government & Opposition*, vol. 45, issue 4: 484-504.
- Aytar, O. (2007). Mångfaldens organisering – Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis (AUS).
- Bengtsson, B. (2004). Föreningsliv, makt och integration – ett inledande perspektiv. I B. Bengtsson (Red.), *Föreningsliv, makt och integration*. Stockholm: Fritzes.
- Bethoui, A. (2008). Informal Recruitment Methods and Disadvantages of Immigrants in the Swedish Labour Market. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, vol. 34, issue 3: 411-430.
- Borevi, K. (2004). Den svenska diskursen om staten, integrationen och föreningslivet. I B. Bengtsson (Red.), *Föreningsliv, makt och integration*. Stockholm: Fritzes.
- Brommé, P. (2007). Integrationspolitik utan ände. I P. Brommé, S. Rönnqvist, & T. Schölin (2007), *Vita fläckar – om integrationspolitik, ledning och mångfald i Malmö stad*. Current Themes in IMER research nr. 7. Malmö: Malmö University.
- Broo, M. (2010). ISKCON and South Asian Hindus in Finland: Strategies for Integration. *Finnish Journal of Ethnicity & Migration*, vol. 5, issue 2: 33-38.
- Bäck, H. (1983). *Invandrarernas riksorganisationer*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förlag.
- Bäck, H. (1985). Projektet jugoslaviska invandrarföreningar i Sverige: rapportplan: jugoslaverna i Sverige och deras organisationer: medlemmarna i jugoslaviska riksförbundet, Stockholm: Centrum för invandringsforskning, Univ.
- Bäck, H. (1989). *Jugoslaviska invandrarföreningar i Sverige*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning (CEIFO).
- Carlsson, B., Magnusson, K. & Rönnqvist, S. (2012). Somalier på arbetsmarknaden – Har Sverige något att lära? Framtidskommissionen, Statsrådsberedningen. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Cederberg, M. (2012). Migrant networks and beyond: Exploring the value of the notion of social capital for making sense of ethnic inequalities. *Acta Sociologica*, vol. 55, issue 1: 59-72.
- Christensen, M. (2012). Online mediations in transnational spaces: cosmopolitan (re)formations of belonging and identity in the Turkish diaspora. *Ethnic & Racial Studies*, vol. 35, issue 5: 888-905.
- Dahlstedt, I. (2003). *Invandrarorganisationer i Sverige*. I F. Mikkelsen (Ed.), *Invandrerorganisationer i Norden*. København: Nordisk ministerråd.
- Dahlstedt, M. (2005). Reserverad demokrati: representation i ett mångetniskt Sverige. Linköping: Linköpings universitet.
- Dahlstedt, M. (2009). The Swedish road to democracy? governmentality, technologies of citizenship and popular movements. Norrköping: REMESO.
- Danielson, A., Zetterberg, P. & Amnå, E. (2009). Bidrag till vad? – En kunskapsöversikt över effekter och metoder rörande statliga bidrag till ideella organisationer. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Dinesen, P. T. (2010). Upbringing, Early Experiences of Discrimination and Social Identity: Explaining Generalised Trust among Immigrants in Denmark. *Scandinavian Political Studies*, vol. 33, issue 1: 93-111.
- Dinesen, P. T. (2011). A Note on the Measurement of Generalized Trust of Immigrants and Natives. *Social Indicators Research*, 103, 1: 169-177.
- Dinesen, P. T. (2012). Parental Transmission of Trust or Perceptions of Institutional Fairness: Generalized Trust of Non-Western Immigrants in a High-Trust Society. *Comparative Politics*, vol. 44, issue 3: 273-289.
- Ds 2000:43. Begreppet invandrare – användningen i myndigheters verksamhet. Stockholm: Kulturdepartementet.
- Emami, A. (2003). Att organisera oenighet – En sociologisk studie av Iranska Riksförbundet och dess medlemsorganisationer. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Forssell, E. & Ingemarson, M. (2008). Integrationsarbete i civilsamhället: unga och äldre i blickfånget. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Fuglerud, O. & Engebretsen, A. (2006). Culture, networks and social capital: Tamil and Somali immigrants in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 29, 6: 1118-1134.
- Gele, A. & Harsløf, I. (2012) Barriers and Facilitators to Civic Engagement Among Elderly African Immigrants in Oslo. *Journal of Immigrant & Minority Health*, vol. 14, issue 1: 166-174.
- Hagelund, A. & Loga, J. (2009). *Frivillighet, invandring, integrasjon – En kunskapsöversikt*. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, rapport 2009:1.
- Hammar, T. (2006). Immigration to a Scandinavian welfare state: The case of Sweden. In H. Blomberg, A. Forsander, C. Kroll, P. Salmenhaara & M. Similä (Eds.), *Sameness and Diversity – The Nordic Welfare State Model and the Integration of Immigrants on the Labour Market*. Helsinki: Helsinki University Print.
- Hellström, A. (2010). Vi är de goda: den offentliga debatten om Sverigedemokraterna och deras politik. Hägersten: Tankekraft.
- Hertting, N. (2009). Neighborhood network governance, ethnic organization, and the prospects for political integration. *Journal of Housing & the Built Environment*, vol. 24, issue 2: 127-145.
- Ivarsflaten, E. (2008). What unites right-wing populists in Western Europe? Re-examining grievance mobilization models in seven successful cases. *Comparative Political Studies*, 41, 1: 3-23.
- Jaakkola, M. (1983). *Sverigefinländarnas etniska organisationer*. Stockholm: Liber Förlag/Allmänna förlaget.
- Jaakkola, M. (1989). *Den etniska mobiliseringen av Sverigefinnarna*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning (CEIFO).
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Jaakkola, M. & Reuter, A. (2006). Perceived discrimination, social support networks, and psychological well-being among three immigrant groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37 (3): 293-311.
- Johansson, S. (2005). *Ideella mål med offentliga medel: förändrade förutsättningar för ideell välfärd*. Stockholm: Sober.
- Katila, S. & Wahlbeck, Ö. (2012). The role of (transnational) social capital in the start-up processes of immigrant businesses: The case of Chinese and Turkish restaurant businesses in Finland. *International Small Business Journal*, 30: 3: 294-309.
- Kings, L. (2011). *Till det lokalas försvar: civilsamhället i den urbana periferin*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Knocke, W. (1996). *Facket och invandrarna. Invandrare & minoriteter*, 1996 (04): 05-09.
- Kugelberg, C. (2009). *Bistånd eller styrning? Kommunen och de etniska föreningarna*. I B. Bengtsson & C. Kugelberg (Red.), *Föreningsliv, delaktighet och lokal politik i det mångkulturella samhället*. Malmö: Egalité.
- Kumlin, S. & Rothstein, B. (2010). Questioning the New Liberal Dilemma – Immigrants, Social Networks, and Institutional Fairness. *Comparative Politics*, vol. 43, no. 1: 63-80.
- Lahti-Edmark, H. & Cox, R. (2006). *Våga öppna! att integrera människor med svensk och utländsk bakgrund i föreningslivet*. Lund: Lunds universitet.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. (2000). The influence of experiences of discrimination on psychological stress: A comparison of seven immigrant groups. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, vol. 10(1): 1-16.
- Lindberg, J. (2011). *The uses of Christianity in Nordic nationalist parties' opposition to Islam*. *Svensk nationstidskrift*, 99, no. 2: 137-156.
- Lorenz, W. (2006). *Perspectives on European Social Work – From the Birth of the Nation-state to the impact of Globalisation*. Opladen: Barbara Bodrich Publishers.

- Lundh, C. & Ohlsson, R. (1999). Från arbetskraftimport till flyktinginvandring. Stockholm: SNS.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1995). Från röst till service? – den svenska ideella sektorn i förändring. Sköndal: Sköndalsinstitutet.
- Mainsah, H. (2011). "I Could Well Have Said I Was Norwegian But Nobody Would Believe Me": Ethnic Minority Youths' Self-Representation on Social Network Sites. *European Journal of Cultural Studies*, 14 (2): 179-193.
- Malmsten, J. (2007). Den föreningsdrivna antirasismen i Sverige: antirasism i rörelse. IMER, Malmö högskola, Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Marekovic Sarstrand, A. (2011). Från invandrarbyrå till flyktingmottagning – Fyrtio års arbete med invandrare och flyktingar på kommunal nivå. Lund: Arkiv.
- Medić, M. (1995). Bosniska organisationer och media i Sverige. I S. Gustavsson & I. Svanberg (Red.), *Bosnier*. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning.
- Moya, C. J. (2005). Immigrants and Associations: A Global and Historical Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, no. 5: 833-864.
- Mulinari, D. (2002). Om det behövs blir vi uppkäftiga. I P. de los Reyes, I. Mulinari & D. Mulinari (Red.), *Maktens (o)lika förklådnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke*. Stockholm: Atlas.
- Mulinari, D. & Neergaard, A. (2004). Den nya svenska arbetarklassen: rasifierade arbetares kamp inom facket. Umeå: Boréa.
- Myrberg, G. (2004). Föreningsliv och politiskt deltagande. I B. Bengtsson (Red.), *Föreningsliv, makt och integration*. Stockholm: Fritzes.
- Myrberg, G. (2010). Political Integration through Associational Affiliation? Immigrants and Native Swedes in Greater Stockholm. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37, 1: 99-115.
- Nannestad, P., Svendsen, G. L. H. & Svendsen, G. T. (2008). Bridge over troubled water? migration and social capital. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4): 607-631.
- Neergaard, A. (2002). Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle. I P. de los Reyes, I. Mulinari & D. Mulinari (Red.), *Maktens (o)lika förklådnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke*. Stockholm: Atlas.
- Odmalm, P. (2004a). Civil society, migrant organisations and political parties: theoretical linkages and applications to the Swedish context. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, vol. 30, issue 3: 471-489.
- Odmalm, P. (2004b). Invandrarföreningar som intressekanaler – möjligheter och hinder på lokal nivå. I B. Bengtsson (Ed.), *Föreningsliv, makt och integration*. Stockholm: Fritzes.
- Osman, A. (2005). Folkbildning i "integrationens" tjänst: folkbildningens dilemman och invandrarföreningars pragmatism. I M. Dahlstedt & F. Hertzberg (Red.), *Demokrati på svenska: om strukturell diskriminering och politiskt deltagande*. Stockholm: Fritzes.
- Petersson, S. (2012). Co-production på integrationsområdet - mot ökad demokratisering eller social exkludering? Masteruppsats, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
- Popoola, M. (2002). Integration, en samtidspegling – En översikt. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Predelli, L. N. (2008). Political and Cultural Ethnic Mobilisation: The Role of Immigrant Associations in Norway. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, vol. 34, issue 6: 935-954.
- Putnam, D. R. (2001). Den ensamme bowlaren. Angered: SNS Förlag.
- Putnam, D. R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Lecture. *Scandinavian Political Studies*, vol. 30, no. 2: 137-174.
- Pykkönen, M. (2007). Integrating governmentality: Administrative expectations for immigrant associations in Finland. *Alternatives*, 32(2): 197-224.
- Regeringens proposition 2009/10:50. En politik för det civila samhället.
- Rex, J. & Josephides, S. (1987). Asian and Greek Cypriot Associations and Identity. In J. Rex, D. Joly, & C. Wilpert (Eds.), *Immigrant Associations in Europe*. Aldershot: Gower.
- Rydgren, J. (2002). Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long? *Scandinavian Political Studies*, vol. 25, issue 1: 27-57.
- Salamon, M. L., Sokolowski, S. W. & List, R. (2004). Global Civil Society – An Overview. In M. L. Salamon (Ed.), *Global Civil Society – Dimensions of the Nonprofit Sector*. Bloomfield, Conn.: Kumarian.
- Scaramuzzino, R., Heule, C., Johansson, H. & Meeuwisse, A. (2010). EU och den ideella sektorn – En studie av det svenska Equalprogrammet. Malmö University, FoU Rapport 2010:2.
- Scaramuzzino, R. (2012). Equal opportunities?: a cross-national comparison of immigrant organisations in Sweden and Italy. Diss. Malmö: Malmö högskola.
- SCB (2012). Förtroendevalda i kommuner och landsting 2011. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Schierup, C. (1991). The Ethnic tower of Babel – political marginality and beyond. In A. Ålund & C. Schierup (Eds.), *Paradoxes of multiculturalism*. Aldershot: Gower.
- SOU 1974:70 Invandrarutredningen 4. Bilagedel till huvudbetänkande. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förlag.
- SOU 1984:58 Invandrar- och minoritetspolitiken, slutbetänkande av Invandrapolitiska kommittén.
- SOU 1996:55 Sverige, framtiden och mångfalden: slutbetänkande från Invandrapolitiska kommittén.
- SOU 2005:56 Det blågula glashuset: Strukturell diskriminering i Sverige.
- SOU 2008:58 Egenansvar med professionellt stöd.
- Strömblad, P. & Adman, P. (2010). Political Integration through Ethnic or Nonethnic Voluntary Associations? *Political Research Quarterly*, vol. 63, issue 4: 721-730.
- Svanberg, I. & Tydén, M. (1999). I nationalismens bakvatten – Om minoritet, etnicitet och rasism. Lund: Studentlitteratur.
- Svedberg, L., Jegermalm, M. & von Essen, J. (2010). Svenskarnas engagemang är större än någonsin: insatser i och utanför föreningslivet: [rapport till Regeringskansliet]. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Swyngedouw, E. (2005). Governance Innovation and the Citizen: The Janus Face of Governance-beyond-the-State. *Urban Studies*, vol. 42, n. 11: 1991-2006.
- Tilly, C. (2000). Beständig ojämlikhet. Lund: Arkiv.
- Togebly, L. (2004). It depends ... How organisational participation affects political participation and social trust among second-generation immigrants in Denmark. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30, 3: 509-528.
- Torpe, L. & Lolle, H. (2011). Identifying Social Trust in Cross-Country Analysis: Do We Really Measure the Same. *Social Indicators Research*, vol. 103, n. 3: 481-500.
- Valenta, M. (2009). Immigrants' Identity Negotiations and Coping with Stigma in Different Relational Frames. *Symbolic Interaction*, 32, 4: 351-371.
- Walseth, K. (2008). Bridging and bonding social capital in sport - experiences of young women with an immigrant background. *Sport, Education & Society*, vol. 13, issue 1: 1-17.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället. Stockholm: Sober Förlag.
- Wijkström, F. & Einarsson, T. (2006). Från nationalstat till näringsliv? det civila samhällets organisationsliv i förändring. Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet (EFI), Handelshögskolan i Stockholm.
- Wood, A. (2007). Den sociala ekonomin – en väg till arbete. Stockholm: Integrationsverket.
- Wrench, J. (2004). Trade Union Responses to Immigrants and Ethnic Inequality in Denmark and the UK: The Context of Consensus and Conflict. *European Journal of Industrial Relations*, v. 10, iss. 1: 7-30.
- Ålund, A., Dahlstedt, M. & Ålund, A. (2008). Unequal Partnership? 'Immigrant Associations' and Adult Education in Sweden. *International Journal of Sociology*, vol. 38, issue 2: 17-29.

Bilaga

För att fånga in det civila samhället och integration har jag använt mig av följande sökord i olika varianter och kombinationer både på engelska och på svenska

Civilsamhälle		Integration
Adult education	Social media	Anti-racism
Association	Social movement	Assimilation
Civil society	Social network	Ethnic discrimination
NGO	Third sector	Ethnic diversity
Non-profit	Popular education	Immigrant
Political party	Social capital	Integration
Trade union	Social economy	Migrant
Trust		Populism
Voluntary		Racism
Social enterprise		Segregation

© Ungdomsstyrelsen 2014

projektledare **Daniel Wohlgemuth**

text **Roberto Scaramuzzino**

omslag **Christián Serrano**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**

webbplats **www.ungdomsstyrelsen.se**

e-post **info@ungdomsstyrelsen.se**

tfn **08-566 219 00**, fax **08-566 219 98**

UNGDOMSSTYRELSEN

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se